

in organischen samenhang met haar staan alle andere wetskringen in ongeschonden souvereiniteit. Geen enkele kring kan een andere vervangen of verdringen, want alle souvereiniteit in eigen kring berust in het wereldplan van den oppersten Souverein van hemel en aarde.

Ook in de Calvinistische opvatting van het kennend subject openbaart zich reeds het scherp-gegrift spoor onzer wetsidee.

Wel verre vandaar, met het idealisme het denken tot logisch schepper van den Gegenstand te verheffen, gaat zij veeleer van de beschouwing uit, dat alle creatuur slechts *subject*, onderdaan in de wetskringen kan zijn. Wanneer wij een bepaalden Gegenstand tot object van ons schouwend denken maken, wil zulks niet zeggen, dat de Gegenstand niet zelf subject van onderscheiden wetskringen zou zijn, en alleen aan de wetten van ons denken is onderworpen, maar veelmeer dat het kennend subject andere subjecten slechts kan leeren kennen, door zich het subjectsverband tot bewustzijn te brengen, waarin het met den Gegenstand gelijkelijk aan de wetten is onderworpen, die wetenschappelijk in den logischen relatie- en systeemvorm gegrepen worden¹⁰).

Analyse van de subjectsfunctie, die bij het nasporen van een bepaalden wetskring alleen in aanmerking komt, uit de kosmische subjectseenheid mag en kan voor ons nimmer iets anders zijn, dan een voorloopige ontleding van wat in Gods wereldplan een onverbreekelijke organische eenheid vormt.

Maar op nog een karaktertrek van het leerstuk der souvereiniteit in eigen kring dient hier met den grootsten nadruk gewezen.

Vergeten wij nooit, dat het de religie is, het Christelijk Godsbesef, dat in de Calvinistische wetsidee zich praegnant belichaamt. Daarom laten wij nimmer de religie tot een wetskring naast andere maken, daar zij geheel en al primair en universeel aan alle souvereine kringen ten grondslag ligt: als *passieve* band tot Gods scheppers- en onderhouderskracht, voorzooverre we zien op de wetskringen, waarin de *redelooze* natuur, als *actieve* band met God, voorzooverre we zien op de wetskringen, waarin de *redelijke* natuur God dient.

De zonde verscheurde den actieven religieuzen band, en deed den mensch verzinken in een staat van godvijandigheid en diepe zedelijke ellende. Maar die band, zij werd door Christus' kruisverdiensten weer hersteld en overal, waar die alleen in Christus mogelijke religieuze levenshouding weder werd aangenomen, openbaarde de religie haar universeel-regenereerende kracht, doordat het schepsel op alle terrein des levens weder liefdevol zich onder Gods ordinantiën boog, niet als dienstknecht onder den meester, maar als kind des Vaders, die in de Hemelen is.

Gods werk in het menschelijk hart is niet aan wetten gebonden en juist daarom kan de Christelijke religie niet in één wetskring worden opgesloten, maar drijft ze den wedergeborene uit in de zondige wereld, om overal den strijd aan te binden voor de handhaving der goddelijke ordinantiën en ook tegen de abstractie-krankheid van het humanistisch